

РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ ЗМІСТУ ПІДРУЧНИКІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Лосєва О. Ю.

У статті проаналізовано основні сучасні вимоги до підручників з англійської мови для початкових шкіл. Розглянуто головні недоліки діючих підручників різних авторів: невідповідність вимогам програми з вивчення англійської мови у початковій загальноосвітній школі, недостатня комунікативність вправ та їхня одноманітність, перевантаженість лексикою, помилки в англомовному матеріалі. Акцентовано увагу на основних принципах підручникотворення та досвіді іноземних видавництв у цій галузі.

Ключові слова: підручник з англійської мови, початкова школа, комунікативні вправи, підручникотворення, іноземні видавництва.

В статье рассмотрены основные современные требования к учебникам по английскому языку для начальных школ. Определены главные недостатки действующих учебников разных авторов: несоответствие требованиям программы по изучению английского языка в начальной общеобразовательной школе, недостаточная коммуникативность упражнений и их однообразие, перегруженность лексикой, ошибки в англоязычном материале. Акцентируется внимание на основных принципах составления учебников и опыте иностранных издательств в этой области.

Ключевые слова: учебник по английскому языку, начальная школа, коммуникативные упражнения, составление учебников, иностранные издательства.

The article describes the problem of methodological aspects of a school textbook in the study of the foreign language in general and English in particular at primary school. Basing on the analysis of the scientific research literature, methodological works such an approach of building, functions and requirements to the modern study textbook as an active means of education is defined. The article deals with the issues of creating textbooks for teaching English. The analysis of the most used English textbooks for primary schools (by O. Karpiuk, A. Nesvit and N. Klimishyna) is done. Main principles of creation and common mistakes in existing textbooks are analyzed. The specific way of using textbooks in the process of studying English in Ukraine is shown. According to the diagnostic technique, our own experience, methodological books, fundamental principles that should be used in the creation of a modern textbook are underlined. The advantages and weak points of English textbooks published by foreign publishing houses (Longman, Oxford, Express Publishing) are given.

Key words: English textbook, primary school, communicative exercises, textbook creation, foreign publishing houses.

Постановка проблеми. Сучасні зміни парадигми освіти всіх рівнів вимагають переосмислення ролі навчання іноземної мови взагалі та англійської зокрема. Україна потребує активного громадянина, спроможного до співпраці, пошуку компромісів та конкурування, співробітництва у різних групах, спільнотах на державному і світовому рівнях. Саме цим обумовлено оголошення 2016 року роком англійської мови, а Міністерство освіти і науки (МОН) України разом з учителями-волонтерами опрацювали програми початкової школи, зокрема і з англійської мови, щодо їх розвантаження [9]. У цьому контексті актуальною залишається думка П. Хегболта з приводу того, що неефективна побудова вивчення іноземної мови на початковому рівні може бути порівняна з змарочосом із піщаним фундаментом [11, с. 125], а оскільки підручник є провідним засобом навчання, саме до підручникотворення мають бути висунуті жорсткі критерії організації матеріалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання змісту підручників з англійської мови для початкової школи висвітлено у працях Л. Біркун, М. Біболетової, О. Бігич, О. Валігури, І. Верещагіної, О. Карп'юк, Л. Кравчук, О. Коломінової, І. Мірошник, Л. Морської, О. Пасічника, В. Редька, Г. Рогової та ін. Аналізом та оцінюванням

підручників з англійської мови для початкової школи займалися Т. Капелюшна, Л. Кравчук, І. Мірошник, А. Рацул, Л. Резник та ін. Проте в соціокультурних умовах, які швидко змінюються, це питання потребує подальшого дослідження, оскільки навчання англійської чи інших іноземних мов в українських школах має невисоку ефективність, зокрема й через недосконалість підручників.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз найпоширеніших діючих підручників з англійської мови для початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що, за В. Редьком, сучасний підручник з іноземної мови має бути носієм змісту іншомовної освіти, взірцем використання лексичного та граматичного матеріалу мови, що вивчається, засобом навчання, який поєднує змістовий, процесуальний та мотиваційний аспекти, які забезпечують його змістове наповнення [8, с. 16]. У свою чергу, підручник повинен відповідати дидактичним і методичним вимогам (науковість навчального матеріалу, якість, точність, доступність викладу, чіткість формулювань та ін.), має бути написаний живою, доступною мовою, з правильно розподіленим за розділами й параграфами матеріалом, обов'язковим якісним художнім оформленням [4, с. 4].

Цінною є думка О. Савченко стосовно того, "що сучасний підручник... повинен поступово, але послідовно готувати дітей до самонавчання. Цей аспект має принципове значення, адже учневі слід адаптуватися в суспільстві, яке постійно змінюється і потребує ініціативних людей, здатних самостійно мислити" [10, с. 64]. Цілком слушно Ю. Березюк вважає, що завданням методично правильного підручника є спонукання школярів до самонавчання [1, с. 138]. Й оскільки підручник є основною ланкою зв'язку між учнем, учителем та змістом освіти, він також має містити ефективну систему оцінки та самооцінки знань і вмінь, яких учень набуває в процесі навчання [1, с. 137].

Переконані, що в сучасних умовах підручник з англійської мови має містити соціально важливий для учня матеріал, відповідати його життєвим потребам, виступати засобом соціальної адаптації, розвитку соціальної компетентності особистості взагалі й молодшого школяра зокрема.

Нас зацікавило, наскільки деякі з сучасних найпоширеніших підручників з англійської мови для початкової школи відповідають вищеозначеним вимогам. Для здійснення аналізу відібрано три діючі підручники авторів О. Карп'юк [2], Н. Клімшиної [3], А. Несвіт [6]. Зупинимось більш детально.

Так, автора О. Карп'юк можна назвати корифеєм українського підручничотворення, адже вона долучилася до цієї справи наприкінці 90-х років ХХ століття. Вона створювала підручники для учнів всіх класів як загальноосвітніх закладів, так і шкіл з поглибленим вивченням англійської мови. Низка підручників для початкової школи, виданих у 2004–2008 роках, зустріла критичні відгуки вчителів-практиків та науковців. Зокрема, відзначалися некомунікативний характер вправ, невідповідність принципам доступності, посиленості, непослідовність подання матеріалу, наголошувалося на одноманітності вправ [5]. Новий підручник для другого класу, виданий у 2012 році, має більше вправ комунікативного характеру, але неприйнятним є наявність орфографічних, лексичних, граматичних помилок в матеріалах підручника, одноманітність вправ. Поряд з віршами та піснями власного авторства О. Карп'юк не включила жодного елемента англійського дитячого фольклору (скоромовки, загадки, автентичні вірші та пісні). Оскільки підручник має формувати соціально-культурну компетентність на зразках мови, що вивчається, сприйняття іноземної мови як засобу, а не цілі навчання, даний підручник не сприяє досягненню такої мети.

А. Несвіт працює у сфері підручничотворення трохи менше, з початку 2000-х років. Вона є автором багатьох навчально-методичних комплексів (НМК) для всіх класів загальноосвітньої школи. Попри те, що підручник для другого класу складений вчителем-методистом, маємо наголосити на одноманітності підібраних комунікативно спрямованих вправ, часто нелогічному й методично невиправданому поданні мовного матеріалу. Крім цього, серед загальної кількості віршів НМК тільки два – з англійського дитячого фольклору, ще два – написані поетами-англійцями, що, на наш погляд, є недостатнім для формування соціально-культурної компетентності учнів. Найбільшим недоліком даного підручника є невідповідність його змісту діючій програмі з вивчення іноземних мов у початкових класах загальноосвітніх шкіл: НМК

перенавантажений лексичним матеріалом, який за програмою мав би вивчатися у 3–4, а то й у 5-му класі.

Зауважимо, що перший підручник з англійської мови для 4 класів загальноосвітніх шкіл автора Н. Клімішиної вийшов у 2015 році. Можливість апробувати його у навчальному процесі з'явилась у 2016–2017 навчальному році, оскільки до школи він потрапив лише у другому семестрі 2015–2016 навчального року. Результати аналізу змісту підручника засвідчили про достатню кількість вправ комунікативного характеру, різноманітні види завдань особистісно орієнтованого спрямування. Поруч з тим що підручник не ознайомлює з англійським дитячим фольклором, він містить велику кількість адаптованих текстів англійських письменників. Зміст підручника є цікавим для учнів, залучає навіть неактивних з них до діяльності своєю нестандартною презентацією матеріалу, постійною зміною видів вправ, позитивною спрямованістю.

У кінці підручника розташовані творчі вправи та словник. Останній візуально нагадує учнівський словник (вітчизняні підручники надають перевагу розміщенню словникових слів, поділяючи сторінку на дві колонки), й таким чином, полегшує роботу учня. Зірочкою в словнику позначено слова, що не входять до лексичного мінімуму 4-го класу, але зустрічаються в підручнику. В той же час спостерігається незначна перевантаженість підручника лексикою.

Творчі вправи пропонуються для виконання як зразки проектів з певних тем. Наголосимо на їхній соціальній забарвленості, близькості сьогоденню школяра, опертя на його соціальний досвід, що сприяє підвищенню мотивації до оволодіння мовою й мовленням, формуванню активної громадянської позиції ("Я можу врятувати мою планету", "Це моя вулиця", "Мої гарні вчинки", "Щасливого Великодня!", "День Незалежності" та інші). Серед позитивних моментів зазначимо також насиченість матеріалу НМК, що надає вчителю свободу у виборі завдань відповідно до навчальної ситуації на уроці та рівня підготовленості учнів, простір для диференціації завдань.

Зауважимо, що вищезазначені підручники найчастіше використовуються для вивчення англійської мови у початковій школі. Думки вчителів-практиків збігаються на тому, що, на жаль, кожен з них є недосконалим, що ускладнює роботу педагогів та учнів у класі та вдома. Причиною цієї недосконалості О. Пасічник вважає апробаційний характер сучасних підручників, що "несе в собі загрозу потрапляння до рук учнів неякісної навчальної літератури" [7, с. 175]. Ми також схилиємось до цієї думки.

Максимально вдалимими зразками НМК з англійської мови, на нашу думку, можна назвати підручники закордонних видавць Longman, Oxford, Express Publishing, які створюють свої друковані продукти за такими основними принципами: системність (матеріал відбирається за системою та відтворюється за певною послідовністю, що забезпечує цілісність навчального процесу, розвиток від класу до класу); обов'язкове базування змісту на міжпредметних зв'язках; урахування вікових особливостей дітей та їхні зміни у процесі навчання. На відміну від українських творців підручників, автори іноземних видавць чітко дотримуються цих принципів. Крім того, підручники іноземних видавць використовують вправи, близькі за форматом до завдань зовнішнього незалежного оцінювання та міжнародних сертифікатів KET, FCE, CAE, IELTS, TOEFL та інших. Серед недоліків цих підручників назвемо відсутність вправ, спрямованих на навчання читання за будь-яким зразком чи поясненням, надання переваги навчання за принципом читання цілого слова. На наш погляд, найоптимальнішим у цьому разі є інтегрування обох способів навчання читання англійською мовою.

Найбільшою цінністю підручників іноземних видавць є застосування завдань, які мають яскраво виражений комунікативний характер та спираються на соціальний досвід учня. В той же час іноземні НМК для початкової школи не враховують ментальні та культурні сторони українського життя, хоча в підручниках для середніх класів ці аспекти висвітлюються в достатньому обсязі.

Висновки. В умовах реформування освіти України МОН України має відрегулювати належним чином та сприяти усуненню авторами існуючих підручників вищезгаданих недоліків, уникненню їх при створенні підручників наступного покоління. Шляхами оптимізації цього процесу вбачаємо: дійсне урахування пропозицій вчителів-практиків щодо розвантаження програм з вивчення англійської мови в початковій школі; досвіду іноземних видавництва у процесі підручникотворення; зміну порядку рецензування підручників (рецензувати має не одна особа, а група професіоналів з різних напрямів: філологічного, методичного, психологічного тощо). У цих

напрямах можна працювати над оптимізацією змісту підручників з іноземних мов взагалі. Подальші дослідження будуть спрямовані на аналіз підручників з англійської мови інших авторів.

Література

1. Березюк Ю. В. Методичні аспекти застосування шкільного підручника при вивченні іноземної мови / Ю. В. Березюк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 3. – С. 135–139.
2. Карп'юк О. Д. Англійська мова : підруч. для 2 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. Д. Карп'юк. – Тернопіль : Астон, 2012. – 136 с. : іл.
3. Клімішина Н. А. Англійська мова : підруч. для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Н. А. Клімішина. – Х. : Вид. група "Основа", 2015. – 192 с. : іл.
4. Максимюк С. П. Педагогіка / С. П. Максимюк. – К. : Кондор, 2009. – 670 с.
5. Мірошник І. В. Аналіз навчально-методичних комплексів з англійської мови і підручників з української мови для початкової школи з точки зору формування у молодших школярів англійської граматичної компетенції [Електронний ресурс] / І. В. Мірошник ; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/old_jm/Soc_Gum/...85/Mirosh.pdf. – Назва з екрана.
6. Несвіт А. М. Англійська мова : підруч. для 2-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / А. М. Несвіт. – К. : Генеза, 2012. – 169 с. : іл.
7. Пасічник О. С. Тенденції конструювання змісту підручників з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів України (80-ті рр ХХ ст. - початок ХХІ ст.) : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Пасічник Олександр Сергійович. – Житомир, 2011. – 256 с.
8. Редько В. Г. Якими бути підручникам з іноземної мови для початкової школи? / В. Г. Редько // Іноземні мови в сучасній школі. – 2012. – № 1. – С. 16–19.
9. Розвантаження програм для початкової школи [Електронний ресурс] // Платформа для публічного обговорення та впровадження змін в існуючі / діючі навчальні програми для початкової школи. – Режим доступу: <http://englishmongeneral.ed-era.com/>. – Назва з екрана.
10. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи / О. Я. Савченко. – К. : Генеза, 2002. – 368 с.
11. Хегболдт П. Изучение иностранных языков / П. Хегболдт. – М. : Учпедгиз, 1963. – 160 с.